

Kopie

Afgeleverd aan: mr. FERMON Jan

art. 792 Ger. W.

Vrij van griffierecht - art. 280,2° W.Reg.

1090

Repertoriumnummer <b>2017/2763</b>
Datum van uitspraak <b>28-03-2017</b>
Rolnummer <b>2012/AR/1747</b>

**Uitgifte**

Uitgereikt aan	Uitgereikt aan	Uitgereikt aan
op € BUR	op € BUR	op € BUR

Niet aan te bleden aan de  
ontvanger

Eindarrest  
(Ged. herv.)

# Hof van beroep Brussel

## Arrest

1<sup>e</sup> kamer,  
burgerlijke zaken

Aangeboden op
Niet te registreren

COVER 01-00000814553-0001-0031-01-01-1



**INZAKE VAN :**

De naamloze vennootschap **ETERNIT**, waarvan de maatschappelijke zetel gevestigd is te 1880 KAPELLE-OP-DEN-BOS, Kulermansstraat 1,

appellante tegen een vonnis uitgesproken door de rechtbank van eerste aanleg te Brussel van 28 november 2011,

vertegenwoordigd door Meester Johan **VERBIST**, advocaat te 1000 BRUSSEL, Brederodestraat 13,

**TEGEN :**

28-03-2017

- 1) De heer **Eric JONCKHEERE**, wonende te New Orleans, LA 70056, United States, Heritage avenue,
- 2) De heer **Xavier JONCKHEERE**, wonende te 1420, Braine l'Alleud, rue Hautes Tiennes 20,
- 3) De heer **Benoît JONCKHEERE**, wonende te 27420 South West, United States, 162th avenue, Homestead Fl. 33031,
- 4) De Heer **Gilles, Jérémie JONCKHEERE**,
- 5) Mevrouw **Caroline JONCKHEERE**,
- 6) Mevrouw **Zoé JONCKHEERE**, 9,  
allen wonende te 1990 Grez-Doiceau, Rue de Florival 11,  
de vierde, vijfde en zesde in hun hoedanigheid van erfgenamen van de Heer **Pierre Paul JONCKHEERE**,
- 7) Mevrouw **Donatienne JESPERS**, wonende te 1390 Archennes, Rue des Monts 41, optredend in eigen naam en in hoedanigheid van wettelijke vertegenwoordiger van haar minderjarige zoon **JONCKHEERE Cyrille**, geboren op 11 oktober 1999,



8) Mevrouw Manoëlle JONCKHEERE,

9) Mevrouw Apolline JONCKHEERE,

allen wonende te 1340 Ottignies-Louvain-la-Neuve Avenue de Lauzelie 31.  
de zevende, achtste en negende in hun hoedanigheid van enige erfgenamen  
van de Heer STEPHANE JONCKHEERE,

alle in hun hoedanigheid van erfgenamen van wijlen hun moeder en  
grootmoeder Mevrouw Françoise VANNOORBEECK, overleden te Namen  
op 3 juli 2000.

alle woonstkiezende op het kantoor van hun raadsman Meester Jan  
FERMON, advocaat te 1210 BRUSSEL, Haachtsesteenweg 55,

28-03-2017

geïntimeerden, vertegenwoordigd door Meester Jan FERMON, advocaat te  
1210 BRUSSEL, Haachtsesteenweg 55,

Gelet op de stukken van de rechtspleging, inz.:

- het eensluidend verklaard afschrift van het vonnis van de rechtbank van eerste aanleg te Brussel (22<sup>st</sup>e kamer), na tegenspraak uitgesproken op 28 november 2011, waarvan geen betekening wordt voorgelegd;
- het verzoekschrift tot hoger beroep, op 22 juni 2012 ter griffie neergelegd;
- de tweede conclusie, tevens syntheseconclusie, van appellante, op 17 september 2013 ter griffie neergelegd;
- de syntheseconclusie van geïntimeerden, op 23 januari 2017 ter griffie neergelegd.



Gehoord de advocaten van partijen ter openbare terechtzitting van 3 januari 2017, waarna de zaak op de zitting van 23 januari 2017 in beraad genomen werd. Gelet op de stukken van partijen.

### I. Procedure

1. Bij proces-verbaal van vrijwillige verschijning van 19 mei 2000 heeft mevrouw Françoise Vannoorbeeck, weduwe van de heer Pierre Jonckheere, een vordering op grond van artikel 1382 van het Burgerlijk Wetboek ingesteld tegen N.V. Eternit, hierna Eternit. Zij vorderde oorspronkelijk de aanstelling van een deskundige en betaling van een schadevergoeding begroot op 15.000.000 BEF te vermeerderen met alle gerechtskosten.

28-03-2017

2. Mevrouw Françoise Vannoorbeeck is op 3 juli 2000 overleden en het geding werd op 16 februari 2001 hervat door Eric Jonckheere, Pierre-Paul Jonckheere, Stéphane Jonckheere, Xavier Jonckheere en Benoît Jonckheere in hun hoedanigheid van wettige erfgenamen.

Pierre-Paul Jonckheere is in 2003 overleden en zijn erfgenamen Gilles Jonckheere, Caroline Jonckheere en Zoé Jonckheere hebben op 25 oktober 2011 het geding hernomen.

Stéphane Jonckheere is op 11 januari 2009 overleden en het geding werd op 25 oktober 2011 hernomen door zijn weduwe, Donatienne Jaspers en hun kinderen Manoëlle Jonckheere, Apolline Jonckheere en Cyrille Jonckheere. De laatste zoon is nog minderjarig en wordt thans nog door zijn moeder vertegenwoordigd.

3. Bij hun laatste conclusie in eerste aanleg vorderden de consorten Jonckheere een schadevergoeding in totaal geraamd op 399.500 euro, te verhogen met interesten en gerechtskosten.

4. Bij tussenvonnissen van 22 mei 2000 werd Professor De Vuyst als gerechtsdeskundige aangesteld met de opdracht:

- mevrouw Françoise Vannoorbeeck op te roepen en te onderzoeken;



- de asbestvezels die zij in zich draagt te identificeren en lege artis te kwantificeren, haar gezondheidstoestand te beschrijven, de letsels te beschrijven in causaal verband met de asbestbesmetting waarvan zij het slachtoffer is, de oorzaken en de evolutie van deze toestand evenals de medische of paramedische behandelingen te beschrijven die zij dient te volgen en er de duur van te bepalen, de graad en de periodes van volledige of gedeeltelijke werkonbekwaamheid te bepalen, evenals de datum van genezing, de datum van consolidatie van de letsels en te preciseren of deze letsels haar hebben belet of zullen beletten op een normale wijze haar beroepsactiviteiten of huishoudelijke activiteiten uit te oefenen;
- na te gaan of een blijvende werkonbekwaamheid bestaat en er de graad van vast te stellen;

28-03-2017

- te zeggen of de blijvende letsels een beroepshandicap uitmaken te definitieven titel, rekening houdende zowel met de vroeger uitgeoefende beroepen als met de arbeidsmarkt in het algemeen;
- zo nodig de psychologische, esthetische, morele en materiële schade te beschrijven.

De deskundige legde op 22 januari 2001 zijn verslag ter griffie van de rechtbank neer.

5. Bij het bestreden vonnis heeft de eerste rechter de oorspronkelijke vordering in de volgende mate gegrond verklaard, vastgesteld dat de vordering niet verjaard was en huidige appellante veroordeeld tot betaling aan geïntimeerden van 250.000 euro en het meergevorderde als ongegrond afgewezen.

6. Appellante vordert met de hervorming van het bestreden vonnis, in hooforde om de oorspronkelijke vordering van geïntimeerden voor eigen schade onontvankelijk te verklaren of in elk geval vervallen te verklaren door verjaring en de vordering van geïntimeerden in hun hoedanigheid van erfgenamen eveneens vervallen te verklaren door verjaring.



Zij vraagt in ondergeschikte orde om te zeggen voor recht dat de vordering van geïntimeerden (zowel voor eigen schade als in hoedanigheid van erfgenamen) ongegrond is bij gebrek aan bewijs van fout in hoofde van appellante en bij gebrek aan bewijs van schade en, in meer ondergeschikte orde, om het gevorderde schadebedrag te verminderen tot maximaal 7.024 euro.

Zij vraagt ten slotte geïntimeerden te veroordelen tot de gerechtskosten van beide aanleggen.

Het hoger beroep werd tijdig en regelmatig ingesteld en is ontvankelijk.

7. Geïntimeerden besluiten tot de bevestiging van het bestreden vonnis in al zijn onderdelen, met veroordeling van appellante tot betaling van de gerechtskosten.

28-03-2017

## II. Relevante feitelijke gegevens

8. Het hof verwijst naar de uiteenzetting van de feiten en van het voorwerp van de vordering in het bestreden vonnis.

Mevrouw Françoise Vannoorbeeck (\* 16 mei 1933) was op het moment van de inleiding van het geding in eerste aanleg 67 jaar oud.

In december 1999 werd bij haar een mesothelioom vastgesteld. De eerste symptomen van deze ziekte, die als ongeneeslijk beschouwd wordt, hebben zich veruitwendigd in september 1999, gedurende een reis in Israël. Zij overleed op 3 juli 2000 aan de gevolgen van haar ziekte.

Haar echtgenoot, de heer Pierre Jonckheere, technisch ingenieur elektromechanica van opleiding, heeft meer dan 33 jaar gewerkt bij Eternit. In maart 1986 is hij met bruggpensioen gegaan. Op 27 mei 1987 is de heer Pierre Jonckheere overleden eveneens ten gevolge van een epitheliaal mesothelioom (ook endothelioom genoemd). Hij was erkend door het Fonds voor Beroepsziekten.

PAGE 01-00000614553-0006-0031-01-01-4



De heer Pierre Jonckheere werd zelf bij Eternit geïntroduceerd door zijn vader, Paul Jonckheere, destijds directeur van de buizenfabriek van Eternit te Tisselt tot 1958.

Het echtpaar betrok een huis, eigendom van Eternit, tegenover de fabriek van Eternit te Kapelle-op-den-Bos (Bormstraat 17, op een paar honderd meter van het bedrijf<sup>1</sup>). Zij woonden er samen met hun vijf zoons, waarvan twee inmiddels ook overleden zijn aan een mesothelioom. Pierre-Paul JONCKHEERE is overleden in 2003 en Stéphane JONCKHEERE in 2009. Na het overlijden van haar echtgenoot mocht mevrouw Françoise Vannoorbeeck op haar verzoek nog langer vanwege Eternit deze woning betrekken, tot mei 1992. Mevrouw Françoise Vannoorbeeck woonde dus vanaf 1957 tot in 1991 naast de fabriek van Eternit te Kapelle-op-den-Bos, hetzij ongeveer 35 jaar.

Geïntimeerden stellen dat mevrouw Françoise Vannoorbeeck door asbest werd besmet ingevolge de nabijheid van hun woonplaats bij de productie-eenheid van Eternit en doordat stof door haar echtgenoot uit gezegde fabriek naar huis werd meegebracht op zijn kledingstukken en andere voorwerpen. Bovendien hebben de kinderen jarenlang gespeeld in Kapelle-op-den-Bos in de vrij toegankelijke stortplaatsen van Eternit.

2 B -03- 2017

9. De gerechtsdeskundige besloot in zijn verslag op 22 januari 2001 neergelegd als volgt:

*" Mevrouw Françoise Vannoorbeeck was aangetast door een epitheliaal mesothelioom.*

*De eerste patente uitdrukking van deze ziekte was een pleurale uitstorting in september 1999 (3/9/99). De fysische onbekwaamheid is geschat op 100% (niet-curabele kanker) vanaf deze dag. Dit mesothelioom is de oorzaak van het overlijden (3/7/2000).*

*Er is geen twijfel mogelijk dat dit mesothelioom te wijten is aan asbest. De mineralogische onderzoeken tonen een hoge concentratie van crocidolite en amosite vezels in de longen. Patiënte had trouwens ook multiple pleurale plaques, ook veroorzaakt door asbest.*

<sup>1</sup> Zie deskundig verslag, onderzoek van 24 mei 2000 en foto.



*De oorsprong van deze blootstelling bevindt zich in de combinatie van twee types van niet-beroepsmatige blootstellingen: een para-beroepsmatige blootstelling van 1952 tot 1986 en een environmentale blootstelling van 1957 tot 1991.*

*Beide zijn beschreven in de medische wetenschappelijke literatuur als potentiële oorzaken van mesotheliom en pleurale plaques. De duur en de latentieperiodes van deze blootstellingen zijn compatibel met de presentatie van een mesotheliom in 1999."*

### III. Bespreking

10. Geïntimeerden stellen dat de ziekte en het overlijden van wijlen mevrouw Françoise Vannoorbeeck te wijten zijn aan de blootstelling aan asbest, dewelke haar oorsprong vindt in de industriële activiteit van Eternit. Zij vorderen vergoeding van de schade die mevrouw Françoise Vannoorbeeck geleden heeft en die zij persoonlijk naar aanleiding van de ziekte en het overlijden van wijlen hun moeder of grootmoeder geleden hebben, en schrijven die schade aan fouten in hoofde van Eternit toe.

28-03-2017

Appellante voert aan dat de vordering verjaard is en betwist elke fout. De vordering had dan ook onontvankelijk, minstens ongegrond verklaard moeten worden. Louter ondergeschikt betwist appellante de hoegroothed van de gevorderde schade.

Vooraf concludeert appellante tot de nietigheid van het bestreden vonnis wegens schending van de onafhankelijkheid en onpartijdigheid van rechtsmacht.

#### 1°. Exceptie van nietigheid van het bestreden vonnis

11. Appellante verwijt aan de eerste rechter het beginsel van onafhankelijkheid en onpartijdigheid van de rechter, zoals vastgelegd in artikel 6, eerste lid, van het EVRM en artikel 14, eerste lid van het BUPO-Verdrag (goedgekeurd bij wet van 15 mei 1981), te hebben geschonden door (i) manifestaties door en tijdens de zitting te dulden en hiernaar te refereren in de motivering van het vonnis, (ii) ongefundeerde beweringen van geïntimeerden over te nemen, (iii) zich in vijandige bewoordingen





te uiten t.o.v. Eternit en (iv) ambtshalve een (niet gevorderde) schadevergoedings eis toe te staan aan geïntimeerden.

12. Volgens appellante heeft de eerste rechter tijdens de zitting – en niettegenstaande de inhoud van art. 759 e.v. van het Gerechtelijk Wetboek, die een eerbiedige, stilzwijgende en serene houding voorschrijft voor toehoorders van een zitting onder het gezag van de rechter – toegelaten dat sympathisanten van geïntimeerden in groten getale op de zitting aanwezig waren en er met spandoeken en andere opschriften manifesteerden.

Appellante benadrukt dat het bestreden vonnis (p. 44) zelf gewag maakt van “*de massale opkomst bij de terechtzitting*”.

Het proces-verbaal van de terechtzitting voor de rechtbank van eerste aanleg vermeldt geen noemenswaardig incident waaruit zou blijken dat de eerste rechter zich niet onafhankelijk en onpartijdig gedragen zou hebben. Appellante heeft geen verzoekschrift tot wraking van de eerste rechter neergelegd. Er werd geen akte genomen van enige opmerking van een partij. Appellante houdt overigens voor dat “*de partijdigheid van de rechter pas na het sluiten van de debatten, met name in het vonnis, gebleken is*”<sup>2</sup>. Appellante beklagt zich nog over onbewezen aantijgingen tegen haar maar zonder aan te tonen dat de motieven in het bestreden vonnis om een fout in hoofde van Eternit vast te stellen ingegeven zijn door enige vooringenomenheid van de rechtbank. Een rechter kan zonder afbreuk doen aan de sereniteit in de behandeling van een zaak bijvoorbeeld oordelen dat een partij zich te kwader trouw en/of cynisch gedraagt.

De omstandigheid dat toehoorders ter zitting in groten getale aanwezig waren, wat in een relevant maatschappelijk debat geen onverwacht karakter vertoont, bewijst dit evenmin. De openbaarheid van de debatten is eveneens de regel overeenkomstig het door appellant aangehaalde artikel 6, eerste lid, van het EVRM. Het staat evenmin vast dat de eerste rechter op enigerlei wijze door een uitwendige druk van het publiek of van derden werd beïnvloed. Externe factoren zoals de omstandigheid dat een congres over asbest gehouden werd, zijn volledig irrelevant. Hij heeft te dezen geen subjectieve noch objectieve indruk van enige afhankelijkheid gegeven.

<sup>2</sup> Conclusie appellante, p. 34.



13. Ten slotte stelt appellante ten onrechte dat de partijdigheid van de eerste rechter nog duidelijk blijkt uit het feit dat hij ultra petita een vergoeding voor eigen schade aan de consorten Jonckheere heeft toegekend. De eerste rechter oordeelde desbetreffend dat geïntimeerden "impliciet maar zeker" een dergelijke vergoeding vorderden.

Hierna oordeelt het hof over de ontvankelijkheid van dit onderdeel van de vordering van geïntimeerden.

Een schending van het beginsel van onpartijdigheid en onafhankelijkheid van de rechter wordt in de gegeven omstandigheden alleszins niet bewezen, ook al zou de eerste rechter zich bij de interpretatie van de conclusie van geïntimeerden hebben vergist.

28-03-2017

14. Appellante besluit verder tot de nietigheid van het bestreden vonnis wegens tegenstrijdigheid in de motivering aangaande de verjaring van de vordering van geïntimeerden.

Appellante verwijst hier naar de motieven in het bestreden vonnis (1) dat "de blootstelling van mevrouw Françoise Vannoorbeeck aan asbestvezels pas eindigde toen zij in 1991 de woning in Kapelle-op-den-Bos verliet"<sup>3</sup> en (2) dat "er moet onderzocht worden of er sprake is van een tekortkoming door Eternit aan de zorgvuldigheidsplicht, met andere woorden aan de norm van de normale en zorgvuldige bedrijfsleider, handelend in dezelfde omstandigheden in de periode vóór 1970."<sup>4</sup>

Appellante maakt een onvolledige lezing van het bestreden vonnis. Op pagina 22 van het vonnis verwijst de eerste rechter naar het advies van de deskundige, met name "dat gelet op enerzijds de vermindering van het gebruik van amfibalen in de jaren 70 en anderzijds de gemiddelde latentietijd van mesothelioom (circa 30-40 jaar), de blootstellingsjaren die met de hoogste probabilliteit geleid hebben tot mevrouw Vannoorbeeck's ziekte zich voor 1970 situeren", maar daar onmiddellijk aan toevoegt "dat het niet mogelijk is een precies antwoord te geven omdat het problematisch is epidemiologische statistische probabilliteiten op een individueel geval toe te kennen."

<sup>3</sup> Vonnis, p. 22.

<sup>4</sup> Vonnis, p. 32-33.



Ten slotte heeft de eerste rechter finaal vastgesteld dat *“ook de periode van 1970 tot 1991 (...) in agenschauw genomen (dient) te worden om te onderzoeken of Eternit zich als een normaal voorzichtig ondernemer gedroeg”*<sup>5</sup>.

15. Verder voert appellante aan dat het vonnis nietig zou zijn wegens schending van de bewijskracht van de conclusies van partijen, het beschikkingsbeginsel en het verbod voor de rechter om ultra petita te oordelen.

Het hof verwijst naar de uiteenzetting hierboven sub randnummer 13.

28-03-2017 De exceptie van appellante wordt afgewezen.

## 2°. De verjaring

16. Overeenkomstig artikel 2262bis, § 1, tweede lid van het Burgerlijk Wetboek verjaren alle rechtsvorderingen tot vergoeding van schade op grond van buitencontractuele aansprakelijkheid door verloop van vijf jaar vanaf de dag volgend op de dag waarop de benadeelde kennis krijgt van de schade (of de verzwaring ervan) en van de identiteit van de daarvoor aansprakelijke persoon. Dit wordt de relatieve verjaringstermijn genoemd.

Bovendien verjaren deze vorderingen in elk geval twintig jaar vanaf de dag volgend op de dag waarop het feit waardoor de schade is veroorzaakt, zich heeft voorgedaan (artikel 2262bis, § 1, derde lid van het Burgerlijk Wetboek). Dit wordt aangeduid als de absolute verjaringstermijn.

17. Er bestaat tussen partijen geen betwisting dat geïntimeerden hun vordering binnen de termijn van vijf jaar van de relatieve verjaringstermijn hebben ingesteld.

De eerste tekenen van de ziekte van mevrouw Françoise Vannoorbeeck hebben zich in september 1999 gemanifesteerd (zie deskundig verslag, algemeen besluit, hierboven geciteerd onder randnummer 9). Geïntimeerden hebben hun vordering bij proces-verbaal van vrijwillige verschijning van 19 mei 2000 ingesteld.

<sup>5</sup> Vonnis, p. 33, in fine.



18. Appellante houdt echter voor dat geïntimeerden hun vordering niet ingesteld hebben binnen de absolute verjaringstermijn. Met toepassing van de overgangsbepalingen, meer bepaald artikel 10 uit de wet van 10 juni 1998 (B.S. 17 juli 1998) mag, wanneer de rechtsvordering is ontstaan voor de inwerkingtreding van deze wet, de totale duur van de verjaringstermijn niet meer dan 30 jaar bedragen.

Appellante situeert het vertrekpunt van deze verjaring op het ogenblik van het schade verwekkende feit. Het hof kan zich bij dit standpunt aansluiten. Eternit benadrukt dat volgens de gerechtsdeskundige de ziekte van mevrouw Françoise Vannoorbeeck, het mesotheloom, hoogstwaarschijnlijk te wijten is aan de blootstelling van het slachtoffer aan amfibolen die zich vóór 1970 voordeed zodat de vordering werd ingesteld meer dan dertig jaar na het schade verwekkend feit en bijgevolg verjaard is.

2 8 -03- 2017

19. Met toepassing van artikel 1315 van het Burgerlijk Wetboek en 870 van het Gerechtelijk Wetboek moet hij die beweert bevrijd te zijn van een verbintenis, het bewijs leveren van het tenietgaan van zijn verbintenis: *reus in excipienda fit actor*. Dit geldt o.m. voor de schuldenaar die een exceptie van verjaring voordraagt en voorhoudt dat de vordering wegens verjaring uitgedoofd is<sup>6</sup>.

Het komt aan de verweerder toe te bewijzen dat de vordering verjaard is. Hij dient te bewijzen dat de toepassingsvoorwaarden van de regel dat een rechtsvordering tenietgaat, vervuld zijn. De verjaring is een middel van niet-ontvankelijkheid, dat door een schuldenaar wordt opgeworpen omdat de rechtsvordering na verloop van tijd niet meer kan worden uitgeoefend. De schuldenaar die zich erop beroept om zich van een verbintenis te bevrijden, moet dan ook de toepassingsvoorwaarden ervan bewijzen. Alleen in geval van een mogelijke stuitings- of schorsingsgrond moet de eiser het bestaan ervan bewijzen<sup>7</sup>.

20. Te dezen heeft de gerechtsdeskundige, Prof. De Vuyst, geen twijfel gelaten over de relatie tussen het mesotheloom bij mevrouw Françoise Vannoorbeeck in september 1999 ontdekt en de blootstelling aan asbest en het hof neemt aan dat

<sup>6</sup> Vgl. B. Cattolr, Burgerlijk Procesrecht, reeks APR 2013, nr.119 e.v., p. 72 e.v.

<sup>7</sup> I. Claeys, Opelsbaarheid, kennisname en schade verwekkend feit als vertrekpunt van de verjaring, in I. Claeys (ed.) Verjaring in het privaatrecht, Kluwer 2005, p. 67, nr. 60.



de oorzaak van de ziekte waaraan mevrouw Françoise Vannoorbeeck overleed, de blootstelling aan asbest is.

Mesothelioom is een zeldzame vorm van kanker aan het longvlies of het buikvlies, waarvan aangenomen wordt dat zij in meer dan 30 % van de gevallen veroorzaakt wordt door de blootstelling aan asbest:

"Mesothelioom is een zeldzame en zeer krachtige vorm van kanker die het vlies rond de longen (de pleura), de buikholte (het peritoneum) of het hartzakje (het pericard) aantast. We spreken over mesothelioom zodra we kanker waarnemen op de buitenzijde van pleurale membraan waar de kanker begint."<sup>8</sup>

Appellante legt een tabel voor ter illustratie van het risico op mesothelioom voortspruitend uit blootstelling aan asbest in een bepaald aantal vroegere jaren en leidt uit deze statistische gegevens af dat het redelijkerwijze kan aangenomen worden dat de blootstellingsjaren aan asbest die tot de ziekte van mevrouw Françoise Vannoorbeeck geleid hebben, zich in de periode 1957-1962 situeren en dat een veel latere blootstelling aan asbest vrijwel uitgesloten is als oorzaak van het mesothelioom.

28-03-2017

De redenering van appellante berust op de verbetering van de arbeidsomstandigheden in de loop van de jaren zeventig en tachtig, op de gehanteerde productietechnieken vanaf de jaren zeventig en op de (niet betwiste) bijzonder lange latentietijd van mesothelioom.

Eternit heeft deze problematiek al aan Professor De Vuyst tijdens het deskundig onderzoek via haar technische raadsman, dokter Van Cleemput, ter discussie aangebracht en de deskundige uitgenodigd zich daarover uit te spreken. De deskundige heeft echter niet kunnen bevestigen dat een formeel bewijs voorhanden ligt dat de blootstellingsjaren aan asbest zich vóór 1970 situeren. Het bewijs wordt immers niet aan de hand van risicoprobabiliteiten geleverd, welke voor een gegeven populatie gelden maar niet in een individueel geval toegepast kunnen worden<sup>9</sup>.

Zoals hierboven uiteengezet heeft de deskundige finaal de ziekte van mevrouw Françoise Vannoorbeeck toegeschreven aan "de combinatie van twee types van niet-

<sup>8</sup> Uittreksel uit de brochure "Het Asbestfonds, vijfjaar bestaan 2007-2012", dossier appellante, stuk I.16.

<sup>9</sup> Zie bijlage aan het verslag, brief van de deskundige d.d. 13 oktober 2000.



*beroepsmatige blootstellingen: een para-beroepsmatige blootstelling van 1952 tot 1986 en een environmentale blootstelling van 1957 tot 1991". Deze laatste omgevingsblootstelling aan asbest tot in 1991 (gecombineerd met de eerdere para-beroepsmatige blootstelling aan asbest door inademing van de asbestvezels die zich o.m. op de kleding van haar echtgenoot meegedragen waren) wordt bijgevolg geenszins uitgesloten. Appellante brengt thans geen objectief element bij dat het advies van de deskundige zou weerleggen. Gezegd advies is logisch opgesteld en wetenschappelijk onderbouwd, meer bepaald gesteund op de veelvuldige medische literatuur in het verslag opgesomd. De medische literatuur (zie o.m. het artikel geschreven door Annie Thébaud-Mony, ere-onderzoeksdirecteur bij het INSERM - Frankrijk) bekrachtigt overigens de stelling dat "niets toelaat de invloed van blootstellingsfasen latere dan de eerste blootstelling (aan asbest) uit te sluiten bij het verschijnen van mesothelioom bij een bepaalde individu"<sup>10</sup>.*

Hieruit leidt het hof af dat Eternit niet erin slaagt het bewijs te leveren van de verjaring van de rechtsvordering van geïntimeerden wegens het verstrijken van de termijn van dertig jaar na het schade verwekkend feit. De vordering werd op 19 mei 2000 ingediend, zijnde minder dan de vermelde termijn na blootstelling aan asbest in de periode van 1957 tot 1991 of na para-beroepsmatige blootstelling van 1952 tot 1986 (en nauwelijks acht en een halve maand na verschijning van de eerste symptomen van de ziekte).

28-03-2017

21. De eerste rechter heeft dan ook terecht de vordering niet verjaard en wel degelijk ontvankelijk verklaard.

Het hof dient bijgevolg geen onderzoek te besteden aan de ondergeschikte discussie tussen partijen over de eventuele schorsing van de verjaring (gedurende de tijd waar mevrouw Françoise Vannoorbeeck geen kennis had van haar ziekte of wegens omstandigheden die overmacht uitmaken).

### 3° De beweerde fout van Eternit - inleiding

22. De eerste rechter oordeelde dat geïntimeerden geen bewijs leverden dat Eternit de wetten of reglementen inzake asbest en asbestproducten zou hebben overschreden maar wel dat zij in het uitvoeren van haar industriële activiteiten is tekortgekomen aan de algemene plicht van zorgvuldigheid.

<sup>10</sup> Dossier geïntimeerden, stuk 106.



Geïntimeerden voeren niet aan dat Eternit inbreuken op welbepaalde wetten of reglementen inzake asbest en asbestproducten zou hebben begaan.

23. Het standpunt van Eternit houdt in essentie in dat het verband tussen het mesothelioom en asbest pas op het einde van de zeventiger jaren ontdekt werd, dat zij altijd en zeker vanaf deze periode alle nuttige maatregelen genomen heeft die volgens de toenmalige wetenschappelijke kennis noodzakelijk waren en dat zij zich dan ook altijd gedragen heeft als een normaal voorzichtig en redelijk ondernemer in dezelfde concrete omstandigheden geplaatst.

Het hof onderzoekt hierna of Eternit in de gegeven omstandigheden een fout heeft gepleegd in oorzakelijk verband met het ontstaan van de ziekte bij mevrouw Françoise Vannoorbeeck.

#### 4°. Asbest en wettelijke kader

24. Eternit legt uit dat asbest de verzamelnaam is voor een aantal natuurlijke vezelvormige silicaatmineralen met zeer bijzondere eigenschappen, die in de natuur voorkomen en nog steeds in landen zoals Brazilië, Canada, China en Rusland worden gedolven en verwerkt (zie stuk VI.21). Asbestvezels hebben zeer specifieke eigenschappen : ze zijn brand- en hittebestendig, ze beschermen tegen chemische agressie, ze isoleren tegen warmte en elektriciteit en de vezelstructuur geeft bijzondere sterkte.

Er bestaan verschillende soorten asbest. In essentie moet een onderscheid gemaakt worden tussen twee soorten asbest: enerzijds de vezels die behoren tot de zogenaamde serpentijngroep (chrysotiel, ook witte asbest genoemd) en anderzijds amfiboolasbesten, ook wel gekleurde asbesten genaamd, met name crocidoliet (blauwe asbest) en amosiet (bruine asbest). Er wordt reeds lang aangenomen dat chrysotiel (ook witte asbest genoemd) minder schadelijk is dan de amfibolen (o.a. blauwe en bruine asbest), en dit vooral met betrekking tot mesothelioom. Zo heeft een studie door wetenschappers van de Health and Safety Executive (een adviesorgaan van de Britse Overheid) uitgewezen dat de kankerverwekkende potentie van crocidoliet (blauw asbest) en amosiet (bruin asbest) zowat resp. 500 en 100 keer groter is dan deze van eenzelfde dosis chrysotiel (witte).



25. Asbest werd omwille van deze specifieke eigenschappen wereldwijd massaal gebruikt in heel veel industrieën (sectoren en beroepen), o.m. onder vorm van asbestcement, voor het vervaardigen van bouwmaterialen, buizen, bloembakken etc., waarin ongeveer 10 % asbest als versteviging wordt gebruikt. Dit was de enige toepassing bij Eternit.

Asbest kan asbestose, aandoeningen van de pleura en het pericard, mesothelioom en longkanker<sup>11</sup> veroorzaken, alle vier (thans) opgenomen onder de beroepsziektenlijst.

Het staat vast dat asbest een schadelijke werking op de gezondheid kan uitoefenen wanneer het ingeademd wordt. Bij inademing geraken de asbestvezels in de longblaasjes en, vandaar, migreren zij verder naar de pleura en/of het buikvlies alwaar na een vrij lange latentietijd, mede afhankelijk van de duur en de intensiteit van de blootstelling aan asbest, een mesothelioom zich kan vormen.

28-03-2017

26. Samenvattend ziet de relevante toepasselijke Belgische wetgeving m.b.t. asbest eruit als volgt (overzicht beperkt tot het jaar 1991, zijnde het jaar waar de blootstelling aan asbest in huidige zaak een einde nam):

- K.B. van 23 mei 1972 betreffende de strijd tegen de hinder door het werk en de werkplaatsen en tot wijziging van het ARAB;
- K.B. van 15 december 1978 tot wijziging van het ARAB, eerste specifieke wetgeving m.b.t. asbest, inhoudende allerlei beperkingen over het gebruik van asbest: verbod van manuele behandeling van vrije asbest, verbod van gebruik in luchtfilteringtoestellen, verstulping, verven, isolatie, decoratie, gedeeltelijk verbod van gebruik van crocidoliet etc.;
- K.B. van 28 augustus 1986 betreffende de strijd tegen de risico's te wijten aan asbest;
- K.B. van 10 september 1987 tot wijziging en aanvulling, wat de bescherming tegen asbest betreft, van het ARAB;
- K.B. van 10 september 1987 tot wijziging van het K.B. van 28 augustus 1986;
- Besluit van de Vlaamse Executieve van 14 december 1988 houdende vaststelling van maatregelen ter voorkoming van verontreiniging van de lucht door asbest;
- K.B. van 21 december 1988 inzake voorkoming en vermindering van verontreiniging van de lucht door asbest;

<sup>11</sup> Zie M. Vandeweerd, Beroepsziekten veroorzaakt door asbest, MEDIJUS 1999, p. 26 tot 29.





- K.B. van 21 december 1988 tot vaststelling van de sectoriële voorwaarden voor de lozing, in de gewone oppervlaktewateren en in de openbare riolen, van afvalwater, afkomstig van de inrichtingen van de sector van asbest;
- K.B. van 22 juli 1991 tot wijziging en aanvulling, wat de bescherming tegen asbest betreft, van het ARAB.

Later heeft een K.B. van 3 februari 1998<sup>12</sup> het gebruik van asbestvezels aan nog strengere beperkingen onderworpen. Het op de markt brengen, de vervaardiging en het gebruik van vezels uit de amfiboolgroep en van producten waaraan deze vezels zijn toegevoegd, werd volledig verboden.

#### 5° Fout van Eternit

27. Geïntimeerden beroepen zich niet op een schending door appellante van bijzondere voorschriften of reglementen inzake asbest en asbestproducten maar wel op een schending van de algemene zorgvuldigheidsnorm in de uitoefening of voortzetting van haar industriële activiteiten.

28 -03- 2017

Dit wordt hierna onderzocht.

28. Eternit voert aan dat het verband tussen mesotheliomen en de blootstelling aan asbest pas stilaan in de loop van de jaren zeventig aan het licht is gekomen.

Geïntimeerden stellen dat de rol van asbest in de kankers van het longvlies al veel vroeger is gekend, en zelfs vanaf het begin van de XX<sup>ste</sup> eeuw. Partijen citeren een aantal wetenschappelijke studies en initiatieven m.b.t. dit onderwerp, o.m.:

- een reeks wetenschappelijke publicaties geciteerd door Barry Castleman in de bibliografie van zijn standaardwerk "Asbestos, legal and medical aspects", waarvan 320 publicaties vóór het jaar 1964<sup>13</sup>;
- in 1906 verscheen in het (Franse) Bulletin van de Arbeidsinspectie een noot van inspecteur M. Auribault, getiteld "Note sur l'hygiène et la sécurité des ouvriers dans les filatures et tissage d'amiante"<sup>14</sup>; de auteur stelt

<sup>12</sup> B.S. 21 februari 1998)

<sup>13</sup> Dossier geïntimeerden, stuk 6; de oudste publicaties gaan terug tot de jaren dertig.

<sup>14</sup> Dossier geïntimeerden, stuk 94.



preventiemaatregelen voor ter voorkoming van longenziektes te wijten aan asbeststoffen;

- Dokter V. Dhers publiceerde in 1930 in "La Médecine du Travail" (Frankrijk) een artikel gewijd aan Asbest en longenasbestose<sup>15</sup>;
- twee verslagen van Dr. H.W. Wedler te Heidelberg in 1943 die in Duitsland de link maakte tussen asbest, enerzijds, en longkanker en longvlieskanker<sup>16</sup>;
- de onderzoeken vanaf 1949 uitgevoerd door Dr. Gerrit Schepers (Zuid-Afrikaanse pneumoloog) over de bevestigde incidentie van asbest op mesothelioom in Zuid-Afrika. Dr. Case refereerde o.m. naar een onderzoek in 1929, gepubliceerd door Dr. Simson in de Annals of the South African Institute for Medical Research, de onderzoeken door Dr. Klempner en Dr. Rabin in 1932-33, deze van Dr. Gloyne te Londen in 1935 etc.<sup>17</sup>; Dr. Schepers maakt gewag van veel druk dat toen uitgeoefend werd door de lokale asbestindustrie;
- een artikel tussen 1952 en 1954, geschreven door Dr. Herbert K. Abrams, onder titel "Cancer in Industry", gepubliceerd door de American Cancer Society (New York), die de link maakte tussen longkanker en asbest<sup>18</sup>;
- in 1953 beschreef Weiss voor het eerst gevallen van pleura kankers (mesotheliomen) te wijten aan blootstelling aan asbest; de studie werd in 1958 voortgezet in Nederland door Van der Schoot<sup>19</sup>;
- De heer René Truhaut bracht in oktober 1954 voor de (Franse) Société de Médecine et d'Hygiène du Travail verslag uit met betrekking tot de chemische stoffen en beroepsmatige kankers<sup>20</sup>; ook de invloed van de inademing van asbeststoffen op het ontstaan van longkanker, wordt in dit verslag bevestigd;
- de epidemiologische studie van Sir Richard Doll, getiteld "Mortality from long cancer in asbestos workers", gepubliceerd in het British Journal of Industrial Medicine in 1955<sup>21</sup>; volgens de auteur wordt het risico op longkanker bij mannen (asbestarbeiders) tewerkgesteld gedurende 20 jaar of meer, met 10 vermenigvuldigd, vergeleken met de algemene bevolking;
- de opname in 1957 van een vermelding over kankerverwekkend effect van asbest in de Encyclopedia Americana<sup>22</sup>;
- in 1960 publiceert het British Journal of Industrial Medicine een artikel onder

28 -03- 2017

<sup>15</sup> Dossier geïntimeerden, stuk 95.

<sup>16</sup> Dossier geïntimeerden, stuk 10.

<sup>17</sup> Dossier geïntimeerden, stuk 8, zie ook stukken 11 en 12.

<sup>18</sup> Dossier geïntimeerden, stuk 4.

<sup>19</sup> Dossier geïntimeerden, stuk 98, zie artikel van P. Wusta, A. Burdorf en B. Ruers in Int. J. Occup. Environ. Health 2004 (10), p. 159-165.

<sup>20</sup> Dossier geïntimeerden, stuk 96.

<sup>21</sup> Dossier geïntimeerden, stuk 26. De studie kon gepubliceerd worden ondanks druk uitgeoefend door de asbestindustrie, aldus het informatieverlag aan de Franse Senaat, bijlage aan het p.v. van de zitting van 20 oktober 2005, dossier geïntimeerden, stuk 87, p. 26.

<sup>22</sup> Dossier geïntimeerden, stuk 5.



de titel : "DIFFUSE PLEURAL MESOTHELIOMA AND ASBESTOS EXPOSURE IN THE NORTH WESTERN CAPE PROVINCE"<sup>23</sup>. De auteurs van het artikel, J.C. WAGNER, C.A. SLEGGES en Paul MARCHAND hadden 33 gevallen van mesotheliomen in Zuid-Afrika bestudeerd. Zij stelden vast dat alle personen waarop de studie werd gebaseerd aan asbest waren blootgesteld, onder meer als echtgenotes van werknemers van asbestmijnen. Het artikel legt dus niet enkel het verband tussen asbest en mesotheliomen, maar stelt eveneens het gevaar van een paraprofessionele blootstelling vast;

- In mei 1964 werd een congres in Caen (Frankrijk) gewijd aan asbestose dat wees naar de band tussen mesotheliom en asbest, in een uitgebreide en gedetailleerde bijdrage van J.C. WAGNER . In deze bijdrage wordt melding gemaakt van de risico's die wegen op personen woonachtig in de omgeving van asbestindustrieën.<sup>24</sup> De aanwezigheid van een vertegenwoordiger van ETERNIT Industrie SA op deze conferentie wordt door geïntimeerden onderstreept;
- in oktober 1964 organiseerde de New York Academy of Sciences een internationale conferentie over de biologische gevolgen van asbest, die voorgezeten werd door Dokters Irving SELIKOFF en Jacob CHUNG. Deze conferentie wees op de verhoogde risico's van asbestose, longkanker en mesotheliomen bij mensen die blootgesteld zijn aan asbest;<sup>25</sup>
- in 1964 publiceerden Dr. M.L. NEWHOUSE en Dr. H. THOMPSON in het British Journal of Industrial Medecine een studie over 83 gevallen van mesotheliomen (27 van het buikvlies en 56 van het longvlies) in een Londens ziekenhuis. Onder die zieken waren 45 nooit tewerkgesteld in de asbestindustrie, maar 9 onder hen hadden onder hetzelfde dak gewoond als een asbestarbeider en 11 anderen hadden binnen een straal van 800 meter van een asbestbedrijf gewoond. Veel van deze patiënten waren vrouwen die de werkkleren van hun echtgenoten gewassen hadden. Deze studie bevestigt niet alleen het verband tussen de blootstelling aan asbest en het mesotheliom, maar ook het gevaar van een paraprofessionele blootstelling<sup>26</sup>;
- In 1965 presenteerde professor Jude Turiaf zijn studie getiteld "Le rôle de l'asbestose dans la genèse du mésothéliome pleural" voor de (Franse) Nationale Academie voor Geneeskunde<sup>27</sup>;
- de opname in het British Journal of Industrial Medecine in 1965 van het artikel van M. Newhouse en H. Thompson, getiteld "Mesothelioma of pleura and peritoneum following exposure to asbestos in the London area"<sup>28</sup>;

<sup>23</sup> Dossier geïntimeerden, stuk 17.

<sup>23</sup> Congrès international sur l'asbestose, Caen, 29-30 mei 1964 [Dossier geïntimeerden, stukken 56 en 118.]

<sup>24</sup> Dossier geïntimeerden, stuk 56.

<sup>25</sup> Dossier geïntimeerden, stuk 1.

<sup>27</sup> Dossier geïntimeerden, stuk 91.



28-03-2017

- in 1967 publiceerde Arch. Environ Health een artikel van J. Lieben en H. Płstawka, onder de titel "Mesothelioma and Asbestos Exposure"<sup>29</sup>;
- in november 1970 werd in Londen een "Conférence Internationale des Organisations d'Information sur l'amiante" gehouden (op initiatief van de asbestindustrie);
- het verslag over asbest en de risico's voor de gezondheid, voorgesteld tijdens de zitting van 11-18 december 1973 door een groep experts aan het Internationale ArbeidsBureau<sup>30</sup> te Geneve; het verslag bevestigt dat de inademing van asbestvezels o.m. longvlieskanker kan veroorzaken, welke ziekte zich jaren later manifesteert;
- de publicatie in 1976 van de studie van Irving J. Selikoff "Asbestos disease in the United States 1918-1975". De auteur citeert ook in zijn bibliografie oude artikels vanaf 1930 over sterftecijfers wegens blootstelling aan asbest<sup>31</sup>;
- John C. Gilson stelde in 1977 een omstandig verslag op, bestemd voor de algemene directie V/F/4 van de Europese Commissie, getiteld "Occupational Risks of exposure to asbestos",<sup>32</sup>
- de opname in The Lancet van mei 1978 van een artikel van N.J. Vianna en A.K. Polan "Non-occupational exposure to asbestos and malignant mesothelioma in females"<sup>33</sup>; het artikel bespreekt o.m. de omgeving blootstelling.

In bijlage van zijn verslag citeert Professor De Vuyst eveneens 15 referenties uit de medische literatuur.

29. Uit het onderzoek van de geschetste gegevens van deze zaak leidt het hof af dat geïntimeerden terecht stellen dat een voldoende onderbouwde kennis dat asbest (aanvankelijk potentiële en later vaststaande) oorzaak is van longvlieskanker (en andere ziektes), al lang behoorde tot de discussie onder wetenschapsmensen en minstens teruggaat tot in midden van de XX<sup>ste</sup> eeuw.

In de jaren '70 was de asbestindustrie eigenlijk gecontroleerd door vier ondernemingen met gekruiste onderlinge participaties. Het betreft Johns-Manville Corporation (V.S.), eerste producent ter wereld, Turner & Newall (V.K.), Cape Industries (V.K.), Engelse filiale van Anglo-American Corporation of South Africa

<sup>28</sup> Dossier appellante, stuk I.2, British Journal of Industrial Medicine 1965 (22), 261-269.

<sup>29</sup> Dossier appellante, stuk I.4.

<sup>30</sup> Dossier geïntimeerden, stuk 92.

<sup>31</sup> Dossier geïntimeerden, stuk 53.

<sup>32</sup> Dossier appellante, stuk I.19 – verslag 159 bladzijden.

<sup>33</sup> Dossier appellante, stuk I.7.



(voorheen The Cape Asbestos Company) en de Belgische – Franse – Zwitserse groep Eternit.<sup>34</sup>

De groep Eternit is aldus historisch een multinationale hoofdacteur in de asbestindustrie en het is volstrekt uitgesloten dat een firma van deze omvang die een jarenlange ervaring had in asbestproducten, geen kennis zou hebben gehad van het gevaar dat de blootstelling aan asbest inhield, niet alleen voor de leden van haar personeel (bedrijfsmatige blootstelling) maar ook voor familieleden van deze personeelsleden (paraprofessionele blootstelling) en omwonenden van de betrokken bedrijven (environmentale blootstelling). Dit geldt ook voor appellante die deel uitmaakt van de groep. Vrij vroeg werd de relatie aangekaart tussen mesothelioom en blootstelling aan asbest, louter door het woonachtig zijn in de buurt van asbest verwerkende bedrijven.

Eternit was een specialist in de asbestindustrie en was dus geacht professioneel op de hoogte te zijn dat sinds lange jaren de gevaarlijkheid van asbest wereldwijd in het licht werd gesteld<sup>35</sup>. Een vertegenwoordiger van Eternit was overigens aanwezig op het hierboven vermelde congres in Caen.

De ontwikkeling van de ruim verspreide wetenschappelijke discussie, die klank kreeg in gezaghebbende publicaties, laat toe te besluiten dat in wetenschappelijke kringen het besef was doorgedrongen (1) dat de blootstelling aan asbest mesothelioom kan veroorzaken, (2) dat dit gevaar bestond voor diegenen die beroepsmatig in aanraking kwamen met asbest maar ook voor zogenoemde thuisbesmetting en voorts (3) dat er serieuze aanwijzingen bestonden voor de verdenking dat asbest ernstige gezondheidsrisico's inhield voor grotere groepen die slechts zijdelings en op meer incidentele basis aan asbest werden blootgesteld<sup>36</sup>.

De stelling van appellante dat Eternit het besmettingsrisico van asbest niet kende op het ogenblik dat mevrouw Françoise Vannoorbeeck besmet werd, kan bijgevolg niet aanvaard worden. Het hof heeft hierboven al vastgesteld dat het mesothelioom waaraan zij overleden is, te wijten is aan de combinatie van twee types van niet-beroepsmatige blootstellingen: een para-beroepsmatige blootstelling van 1952 tot 1986 en een environmentale blootstelling van 1957 tot 1991. Eternit kan zich niet

<sup>34</sup> Dossier geïntimeerden, stuk 28.

<sup>35</sup> Vgl. in dezelfde zin Hof van beroep te Versailles 4 juni 2002, in de zaak De Oliveira tegen S.A. ETERNIT INDUSTRIE, dossier geïntimeerden, stuk 55.

<sup>36</sup> Vgl. Gerechtshof Arnhem 27 februari 2007, p. 7, in de zaak Iansman tegen Eternit Fabrieken B.V., dossier geïntimeerde, stuk 120.



verschuilen achter een beweerde onwetendheid over de risico's voor omwonenden in de omgeving van het bedrijf tot in 1991, quod non.

Weliswaar is de ontdekking van de schadelijke effecten van asbest op de gezondheid slechts progressief verlopen en werd het verband met de specifieke vorm van longvlieskanker niet onmiddellijk gelegd doch in een latere fase dan de onderzoeken over het verband tussen asbest en asbestose of met andere vormen van kanker. Het staat ook vast dat aanvankelijk de effecten van de beroepsmatige blootstelling aan asbest bestudeerd werden en dat pas later de effecten van paraprofessionele blootstelling en environmentale blootstelling op hun beurt onderkend werden maar het wordt op afdoende wijze aangetoond dat Eternit wist, minstens was geacht te weten, dat asbest, ook onder vorm van asbestcement, op zich een kanker verwekkende stof is en dat zij bijgevolg als professioneel ertoe gehouden was om bij de uitoefening van haar industriële bedrijvigheid alle gepaste maatregelen te nemen om de risico's, ook in hoofde van de omwonenden, op alle mogelijke wijze te voorkomen en/of te beperken. Na de publicatie van de studie van Wagner in 1960 bestond er immers geen redelijke twijfel meer over het verband tussen mesotheliom en de blootstelling aan asbest.

28-03-2017

Eternit verklaart dat zowel haar afgevaardigde bestuurder als haar bedrijfsarts zelf aan een mesotheliom overleden zijn maar deze omstandigheden bekrachtigen niet dat Eternit geen kennis had van het gevaar van blootstelling aan asbest bij omwonenden van het bedrijf.

De beschrijving door appellante van de "kennis van die tijd" maakt bijgevolg een zeer beperkte en onvolledige weergave van de realiteit. Alleszins was Eternit meer dan tijdig gealarmeerd over de gezondheidsrisico's rond inhaaling van asbestvezels, ook al zijn de wetenschap en de geneeskunde sedertdien ongetwijfeld nog fel geëvolueerd. De environmentale blootstelling was niet beperkt tot de nabijheid van asbestmijnen of machines.

30. De eerste rechter oordeelde te dezen terecht dat Eternit, die aldus kennis had van de concrete gevaren verbonden aan blootstelling aan asbest, ook t.a.v. Mevrouw Vannoorbeeck, veiligheidsmaatregelen had moeten nemen en dat zij precies daarin in gebreke is gebleven.



Zoals hierboven aangegeven woonde mevrouw Françoise Vannoorbeeck tot in 1991 te Kapelle-op-den-Bos, in de onmiddellijke omgeving van het plaatselijke bedrijf van appellante.

Welnu, vlakbij de woning van mevrouw Françoise Vannoorbeeck werd nog na 1970 asbest in open lucht geladen en gelost. Eternit beschikte bovendien over twee stortplaatsen in de onmiddellijke nabijheid van de woning in kwestie. De omgeving zelf was ernstig verontreinigd door asbest. Appellante heeft weliswaar in samenwerking met OVAM een vijfjarenplan ter sanering van de site opgestart maar dit gebeurde pas in het begin van de jaren '90, na de verhuys van mevrouw Françoise Vannoorbeeck en de sanering van de site werd slechts in het jaar 2000 gerealiseerd. Hieruit leidt het hof af dat Eternit nagelaten heeft om tijdig de nodige veiligheidsmaatregelen t.a.v. de omwonenden van haar bedrijf te Kapelle-op-den-Bos te treffen. Deze fout staat in oorzakelijk verband met het mesotheliom waaraan mevrouw Françoise Vannoorbeeck overleed en dat te wijten is aan de combinatie tussen para-beroepsmatige blootstelling van 1952 tot 1986 en environmentale blootstelling van 1957 tot 1991.

28-03-2017

31. Appellante verklaart haar productieproces telkens aangepast te hebben aan de evolutie van de wetenschap en enorme investeringen te hebben gerealiseerd met het oog op de veiligheid en gezondheid van haar personeelsleden en de omgeving van haar asbest verwerkende bedrijven.

Het klopt dat Eternit ertoe genoopt werd grootschalige investeringen te doen, zij het maar om haar activiteiten aan te passen aan de geleidelijk strengere eisen van de nationale en Europese regelgevingen. Zij legt in haar dossier<sup>37</sup> overzichten van deze investeringen over de periode 1972-1993 voor. Dit sluit echter op zich geen onzorgvuldig gedrag in haar hoofde uit in oorzakelijk verband met de schade door geïntimeerden geleden.

De opmerking van de eerste rechter is ook terecht waar hij stelt dat appellante weinig precies is wat de genomen maatregelen betreft. Eternit vermeldt wel de kostprijs van de gedane investeringen, zonder veel details te geven, en zelfs zonder meer het bewijs van die investeringen aan te brengen dan een eenzijdig opgesteld rekenblad.

<sup>37</sup> Dossier appellante, stukken V.16 en V.17.



32. Andere fouten in hoofde van Eternit, zoals deelname aan lobbywerk vanwege de asbestindustrie, verdraaiing van wetenschappelijke informatie etc., dient het hof niet te onderzoeken nu de vaststelling ervan niet tot een ruimere veroordeling van appellante aanleiding zou geven.

33. Appellante laat gelden dat wijlen de vader en grootvader van huidige geïntimeerden zelf kaderleden bij Eternit waren maar het is niet duidelijk welke juridische gevolgen zij hieruit afleidt. Eternit kan alleszins niet vrijgesteld worden van haar eigen aansprakelijkheid m.b.t. de aantasting van de gezondheid in hoofde van mevrouw Françoise Vannoorbeeck.

34. Het bestreden vonnis wordt bijgevolg bevestigd in zover de eerste rechter oordeelde dat Eternit een fout in de zin van artikel 1382 van het Burgerlijk Wetboek heeft begaan, welke fout in oorzakelijk verband staat met de schade ingevolge de ziekte en het overlijden van mevrouw Françoise Vannoorbeeck.

2 8 -03- 2017

#### 6°. Schade in hoofde van geïntimeerden

35. Bij het gedingleidende proces-verbaal van vrijwillige verschijning van 19 mei 2000 heeft mevrouw Françoise Vannoorbeeck de aanstelling van een gerechtsdeskundige gevorderd alsook de veroordeling van Eternit tot betaling van "schadevergoeding voorlopig geraamd op 15.000.000 BEF" (371.840,29 euro), plus kosten. De gevorderde schadevergoeding betrof uiteraard de gevolgen van het mesothelioom dat bij de betrokkene in december 1999 ontdekt werd.

Na het overlijden van mevrouw Françoise Vannoorbeeck hebben haar vijf zoons het geding hervat bij conclusie neergelegd op 16 februari 2001. In hun hoedanigheid van erfgenamen vorderden zij op hun beurt de veroordeling van Eternit tot betaling van "schadevergoeding voorlopig geraamd op 15.000.000 BEF".

Bij hun syntheseconclusie voor de rechtbank van eerste aanleg, ter griffie neergelegd op 25 oktober 2011, hebben geïntimeerden hun vordering uitgebreid en een totale vergoeding van 399.500,00 euro gevorderd. Zij handelden toen nog in hun hoedanigheid van erfgenamen.





36. Zoals hierboven uiteengezet heeft de eerste rechter aan geïntimeerden "een forfaitaire schadevergoeding van (5 x 50.000 euro =) 250.000 euro, moreel en materieel gemengd" toegekend.

De rechtbank hield in de motieven van het bestreden vonnis o.m. rekening met:

- het moreel leed bij nabestaanden bij het verlies van een dierbare;
- de erkenning van het recht van geïntimeerden als slachtoffers;
- de eigen schade die mevrouw Françoise Vannoorbeeck vergoed wenste te zien: de ziekte die zij opliep door de blootstelling aan asbest die zij onderging; deze ziekte bracht moreel leed met zich, maar ook werkonbekwaamheid en ziekte- en andere kosten; de eigen schadevergoeding die geïntimeerden impliciet maar zeker vorderen voor het verlies van hun moeder (hetzij een louter morele schade);
- de verergering van het leed van mevrouw Françoise Vannoorbeeck door de wetenschap dat de ziekte haar fataal zou worden en dat zij vrij jong zou sterven;
- de omstandigheid dat zij bijzonder gekweld moet zijn door de wetenschap dat haar ziekte veroorzaakt werd door het bedrijf waar haar echtgenoot zijn gehele beroepsleven aan gewijd heeft maar dat hem evenzeer het leven gekost heeft;
- de schending van de grondrechten van geïntimeerden (o.m. recht op leven, recht op bescherming van het leefmilieu, bescherming van de gezondheid, eerbiediging van het privéleven);
- de hoegrootheid van vergoedingen die in andere landen worden toegekend;
- het cynisme waarmee Eternit uit winstbejag de wetenschap opzijgeschoven heeft en de omstandigheid dat zij werkte met een potentieel dodelijk product en desondanks haar werknemers en omwonenden blootstelde aan het gevaar van dit product;
- het recht van de vijf kinderen van mevrouw Françoise Vannoorbeeck op een substantiële vergoeding voor het verlies van hun moeder en het leed dat haar aangedaan werd.

28-03-2017

37. Appellante stelt terecht dat de eerste rechter ultra petita besliste als hij een vergoeding aan geïntimeerden toekende voor eigen schade, zonder dat zulks eigenlijk gevorderd werd.

De vordering werd slechts ingesteld tot vergoeding van de eigen schade in hoofde van mevrouw Françoise Vannoorbeeck en door huidige geïntimeerden als dusdanig hervat in hun hoedanigheid van erfgenamen. Niets liet de eerste rechter afleiden uit



de uitbreiding van eis in de conclusie van geïntimeerden dat zij tevens (morele) schade vorderden die zij persoonlijk wegens het overlijden van hun moeder geleden hadden. Geïntimeerden betwisten dit eigenlijk niet ernstig en schrijven in hun conclusie<sup>38</sup> *“Het is juist dat dit niet uitdrukkelijk gespecificeerd werd in de besluiten van concludenten...”*

Weliswaar verklaren geïntimeerden thans wel bij conclusie in aanleg van hoger beroep hun persoonlijke schade te vorderen maar appellante voert terecht aan dat het om een volstrekt nieuwe vordering gaat. Bij hun eisuitbreiding handelen geïntimeerden in een andere hoedanigheid, deze van rechtstreeks benadeelden zodat aan de voorwaarde voor de toepassing van artikel 807 van het Gerechtelijk Wetboek niet is voldaan: het betreft geen uitbreiding van de oorspronkelijke vordering van de eisende partij, mevrouw Françoise Vannoorbeeck, noch van deze van de rechtsopvolgers van mevrouw Françoise Vannoorbeeck. In zover huidige geïntimeerden hun vordering zouden instellen in hoedanigheid van tussenkomende partijen dient het hof vast te stellen dat deze vordering niet voor de eerste maal in hoger beroep kan gebeuren (artikel 812 van het Gerechtelijk Wetboek).

28-03-2017

Ten slotte is de vordering van geïntimeerden tot vergoeding van de schade die zij persoonlijk geleden hebben naar aanleiding van het overlijden van hun moeder (of grootmoeder) laattijdig ingesteld gelet op de verjaringstermijn van vijf jaar vanaf de dag volgend op de dag waarop de benadeelde kennis heeft gekregen van de (verzwaring van de) schade en van de identiteit van de daarvoor aansprakelijke persoon (artikel 2262bis § 1, tweede lid, van het Burgerlijk Wetboek). De schade werd immers op 3 juli 2000 geleden en de vordering pas bij conclusie van 17 januari 2013 ingesteld.

De vordering van geïntimeerden tot vergoeding van persoonlijke schade is dan ook ontoelaatbaar.

38. Dat mevrouw Françoise Vannoorbeeck schade leed ingevolge de ziekte die bij haar in december 1999 ontdekt werd, lijdt geen twijfel. Zoals hierboven uiteengezet heeft deze ziekte zich voor het eerst in september 1999 veruitwendigd. Geïntimeerden maken gewag zowel van de dagen dat zij ongemak heeft ondervonden door haar verblijf in een ziekenhuis of ziek thuis is gebleven maar ook van de immense morele schade die voortvloeit uit het feit dat zij het leven zou verliezen door toedoen van appellante en niet zou kunnen genieten van haar normale overlevingsduur met haar kinderen en kleinkinderen.

<sup>38</sup> Conclusie neergelegd op 17 januari 2019, p. 79.



Geïntimeerden onderscheiden drie categorieën van immateriële schade duidelijk aanwezig:

- de schade aan de gezondheid van oorspronkelijke eiseres;
- de morele schade die zij geleden heeft door het besef dat zij op nog jonge leeftijd zou sterven maar dat daarenboven ook haar kinderen door hetzelfde gevaar bedreigd werden kan evenmin betwist worden;
- de schending van fundamentele grondwettelijk- en verdragsrechtelijk beschermde rechten.

Vervolgens stellen geïntimeerden dat de begroting van deze schade rekening moet houden met wat in het buitenland (en bijvoorbeeld in Frankrijk) doorgaans toegekend wordt aan slachtoffers.

28-03-2017

39. Finaal begroten geïntimeerden de geleden schade als volgt:

- 500 euro per dag vanaf de eerste verschijning van de ziekte (3 september 1999) tot datum van overlijden voor de aantasting van het recht op gezondheid en het fysiek lijden: 500 euro/dag x 304 dagen = 152.000 euro;
- 500 euro per dag vanaf de eerste verschijning van de ziekte (3 september 1999) tot datum van overlijden voor de aantasting van andere grondrechten zoals het recht op familieleven, het recht op een waardig bestaan en een gezond leefmilieu: 500 euro/dag x 304 dagen = 152.000 euro;
- 500 euro per dag vanaf de diagnose van de ziekte (25 november 1999) tot datum van overlijden voor het moreel lijden: 500 euro/dag x 191 dagen = 95.500 euro;
- TOTAAL: 399.500 euro, gemengd morele en materiële schade.

Appellante schat de maximale schadevergoeding toekomend aan geïntimeerden op 31 euro per dag hospitalisatie en 25 euro per ziektedag zonder hospitalisatie (274 dagen), of een totaal van 7.024 euro. Deze berekening is kennelijk verkeerd en door het hof verbeterd als volgt: 25 hospitalisatiedagen x 31 euro/dag (= 775 euro) + 274 ziektedagen x 25 euro/dag (6.850 euro) = 7.625 euro. Bovendien wordt het aantal dagen verkeerd opgeteld op 299 (25 + 274) dagen in plaats van 304 dagen (vanaf 3 september 1999 tot en met 3 juli 2000).



40. Het hof dient vast te stellen dat de gevorderde schadevergoeding alle gebruikelijke maatstaven uit de Belgische rechtspraak overschrijdt. De schade die mevrouw Françoise Vannoorbeeck geleden heeft is zwaar nu de gerechtsdeskundige adviseerde om haar fysieke onbekwaamheid op 100 % te schatten vanaf 3 september 1999 tot datum van haar overlijden (304 dagen). Zij overleed op de leeftijd van 67 jaar.

Na de eerste uitdrukking van haar ziekte op 3 september 1999 onderging mevrouw Françoise Vannoorbeeck een pleurale punctie. Zij verbleef van 12 tot 17 september 1999 in het ziekenhuis te Ottignies (Clinique Saint-Pierre). De definitieve diagnose werd gesteld gedurende een hospitalisatie in het St. Luc hospitaal (van 13 tot 25 december 1999). De verdere behandeling was louter palliatief en zij overleed op 3 juli 2000 in het Instituut voor palliatieve zorgen te Namen. De duur van opname in dit Instituut wordt niet vermeld en blijkt niet uit voorliggende stukken.

28 -03- 2017

Nadere details over de behandeling van het slachtoffer worden niet verschaft. Geïntimeerden leggen eigenlijk geen stukken m.b.t. betaalde kosten of de geleden schade voor.

Het kan aanvaard worden dat de morele schade in hoofde van het slachtoffer hoger lag nu zij beseftte dat zij aan dezelfde ziekte leed als haar in 1987 overleden man en dat zij dan ook wist dat de ziekte haar fataal zou zijn.

Het deskundig onderzoek bevestigt dat mevrouw Françoise Vannoorbeeck in cachectische staat overleed<sup>39</sup> zodat een specifieke vergoeding voor het quantum doloris kan worden toegekend.

40. Het hof begroot de schade in hoofde van mevrouw Françoise Vannoorbeeck op:

- o morele schade: 50 euro per dag hospitalisatie + 30 euro per dag zonder hospitalisatie: 50 euro per dag x 25 dagen + 30 euro per dag x 279 dagen = 1.250 euro + 8.370 euro = totaal 9.620 euro;
- o pretium doloris gemiddeld 30 euro per dag over de hele periode: 30 euro per dag x 304 dagen = 9.120 euro;
- o materiële schade, beperkt tot de huishoudelijke ongeschiktheid: 20 euro per dag over de hele periode: 20 euro per dag x 304 dagen = 6.080 euro.

<sup>39</sup> Zie verslag van lijkschouwing 27 oktober 2000.



De vordering is gegrond tot beloop van 24.820 euro (9.620 + 9.120 + 6.080 euro) te verhogen met de vergoedende interesten vanaf de gemiddelde datum van 3 februari 2000 en de gerechtelijke interesten vanaf datum van huidig arrest, telkens aan de wettelijke Interestvoet.

Geïntimeerden vorderen zelf een globaal bedrag. De totale som van 24.820 euro plus interesten en kosten komt dan ook aan elk van geïntimeerden toe in verhouding tot hun respectievelijke erfrechten.

#### 7°. Gerechtskosten

28 -03- 2017

41. De gerechtskosten van beide aanleggen worden tot beloop van de helft ten laste van elke partij gelegd, met uitzondering van de kosten van het deskundig onderzoek die volledig ten laste van appellante vallen.

Partijen begroten hun rechtsplegingsvergoeding op het basistarief zoals vastgesteld bij artikel 2 van het K.B. van 26 oktober 2007<sup>40</sup>.

Het basisbedrag bedraagt na indexatie 8.400 euro.

**OM DEZE REDENEN,**

**HET HOF,**

Rechtsprekende na tegenspraak,

Gelet op artikel 24 van de wet van 15 juni 1935 op het gebruik der talen in gerechtszaken;

<sup>40</sup> K.B. van 26 oktober 2007 tot vaststelling van het tarief van de rechtsplegingsvergoeding bedoeld in artikel 1022 van het Gerechtelijk Wetboek en tot vaststelling van de datum van inwerkingtreding van de artikelen 1 tot 13 van de wet van 21 april 2007 betreffende de verhaalbaarheid van de erelonen en de kosten verbonden aan de bijstand van de advocaat.



Verklaart de vordering van geïntimeerden tot vergoeding van persoonlijke schade is dan ook ontoelaatbaar.

Verklaart het hoger beroep ontvankelijk en in de volgende mate gegrond.

Hervormt het bestreden vonnis in zover het appellante veroordeelde tot betaling aan geïntimeerden van 250.000 euro.

28-03-2017

Opnieuw rechtsprekende, veroordeelt N.V. Eternit tot betaling aan geïntimeerden van **VIERENTWINTIGDUIZEND ACHTHONDERD TWINTIG EURO** (24.820 euro) te verhogen met de vergoedende Interests vanaf de gemiddelde datum van 3 februari 2000 en de gerechtelijke interests vanaf datum van huidig arrest, telkens aan de wettelijke interestvoet.

Verklaart het hoger beroep en de oorspronkelijke vordering van geïntimeerden voor het overige ongegrond.

Veroordeelt appellante enerzijds en geïntimeerden anderzijds elk tot betaling van de helft van de gerechtskosten van beide aanleggen, met uitzondering van de kosten van het deskundig onderzoek (2.974,72 euro) die volledig ten laste van appellante vallen.

Begroot de kosten van het hoger beroep

- in hoofde van appellante op € 18.586 ( 186 rolrecht + 18.400 rechtsplegingsvergoeding), en
- in hoofde van geïntimeerden op € 18.400 rechtsplegingsvergoeding.




Aldus gevonnist en uitgesproken ter openbare terechtzitting van de burgerlijke eerste kamer van het hof van beroep te Brussel, op

waar aanwezig waren en zitting hielden :


28-03-2017

Astrid DE PREESTER,  
Evrard JANSSENS DE BISTHOVEN,  
Marc DEBAERE,  
bijgestaan door Viviane DE VIS,

Voorzitter,  
Raadsheer,  
Raadsheer,  
Griffier.



V. DE VIS



M. DEBAERE



E. JANSSENS DE BISTHOVEN



A. DE PREESTER

